

La comunicació

S. Martí

Periodistes gironins entrevisten el president Tarradellas a Perpinyà, abans del seu retorn a Catalunya, l'any 1977.

Prensa, ràdio, televisió i transmissió electrònica

LLUÍS COSTA

La Segona República va representar en gran mesura la culminació del procés de modernització i l'aplicació dels nous models i conceptes de la comunicació, en què es prioritzava la notícia en detriment de l'article d'opinió, trencant la tendència periodística del vuit-cents. Amb tot, l'efervescència política del període republicà va activar també la necessitat de les formacions polítiques –reprimides en temps de la dictadura de Primo de Rivera– de crear els seus òrgans d'opinió. Ara bé, l'espai comunicatiu s'havia de repartir entre la premsa escrita i un nou mitjà que apareixia amb gran força: la ràdio. Les restriccions imposades pel règim franquista aturaren el procés modernitzador, i els mitjans de comunicació foren posats al servei de la transmissió ideològica. Amb la reinstauració democràtica de la segona meitat dels anys setanta es produí una important eclosió de periòdics i revistes, de la mà, sobretot, de la premsa comarcal. Actualment les noves tecnologies han revolucionat el camp de la comunicació i han obert les portes a un munt de possibilitats, el futur de les quals encara és difícil d'albirar.

La premsa l'any 1900, entre la tradició i la renovació

L'Estat espanyol en general –i també les comarques gironines– va veure néixer el segle XX des d'una posició socioeconòmica característica de l'antic règim: predomini de l'activitat rural i gran precarietat del sector industrial. Els índexs d'analfabetisme eren molt alts: dos de cada tres ciutadans espanyols no sabien ni llegir ni escriure. Els horaris laborals eren interminables i els sous molt baixos. En definitiva, els condicionaments per afavorir la lectura eren nefastos, atès el dèficit de diners, temps i formació que patia una gran part de la població. Malgrat això, el nombre de publicacions periòdiques creixia progressivament. De l'any 1900 al 1923, a la ciutat de Girona veieren la llum 93 nous periòdics, el que representava un increment percentual del 35% en relació amb el darrer quart de segle.

El marc jurídic de la premsa es sustentava en la Llei de Policia i Impremta del 26 de juny de 1883 –promulgada pel govern Sagasta, vigent fins a la guerra civil del 1936 i no derogada fins a la llei de l'any 1966–, que estava configurada per dos principis fonamentals: la llibertat d'expressió reconeguda en la Constitució de 1876 i la preeminència del Codi Penal en tots els casos en què aquest pogués ser aplicat en relació amb qüestions de premsa. L'essència liberal de la llei no fou aplicada de forma indiscriminada, ja que, en les dues primeres dècades del segle, la premsa es veié en diverses ocasions constreta i agredida, i foren posades al descobert les limitacions del sistema liberal de la monarquia borbònica (a Girona el cas de Prudenci Bertrana és molt significatiu).

L'any 1900 la premsa mantenia l'estructura i les característiques pròpies de la premsa d'opinió, poc moderna i gens evolucionada. A Catalunya, bona part dels nous aires

La revista "Vida", de 1902.

periodístics vingueren de la mà de les revistes culturals, que aportaren continguts renovats i una popularització de l'ús de la llengua catalana.

A Girona, l'any 1895 havia deixat de publicar-se la prestigiosa *Revista de Gerona*. Semblava que la ciutat, progressivament, havia perdut el pols cultural i el dinamisme generats al voltant de la Renaixença. N'hi havia que recuperaven els tòpics per definir Girona com una ciutat grisa i mancada de projecció. El corrent artístic i literari del modernisme apareixia com el fenomen necessari i indispensable per revitalitzar la societat. A partir de 1902, ja es pot parlar plenament de modernisme a Girona amb l'aparició de *L'Enderroch* i *Vida*, dues publicacions oposades políticament, però amb un objectiu comú: generar un ambient cultural en una ciutat ensopida. El compromís de la premsa amb el teixit cultural de la ciutat era tan important que moltes de les manifestacions de la cultura gironina tenien com a eix vertebrador una revista o un periòdic. Un cas molt emblemàtic és l'organització dels Jocs Florals, l'any 1902, que tingué com a protagonista la redacció de *L'Enderroch*.

El cinema Coliseu Imperial de Girona, els anys 50.

Les memòries de Joan Vinyas i Comas són un document excepcional per descriure l'ambient periodístic del moment i permeten, fins i tot, copsar el grau de recepció a la ciutat de Girona de la premsa editada a les comarques. Així, fa referència als setmanaris del Baix Empordà, «plens de literatura d'àlbum vuitcentista i de ressenyes de festa major i balls de Carnaval [que] reflectien admirablement els temps idíl·lics de la indústria surera en què els tapers, amb quatre jornals en tenien prou per viure i dedicar a berenades, pesqueres i xerinoles els tres dies restants de cada setmana». La premsa d'Olot acusava «finament la personalitat racial i el sentit de la tradició d'aquella comarca en què fins els republicans demagogs tenen quelcom de figures de pessebre». Vinyas recorda els setmanaris de Palamós, i la moda de publicar periòdics sota el nom d'eco, com *El Eco Guixolense* o *El Eco de la Montaña*, dels quals es declara admirador, ja que malgrat un nivell qualitatiu més aviat discret, presentaven una forta originalitat i personalitat.

En definitiva, la proliferació de premsa a la ciutat no representava cap obstacle per a la recepció de capçaleres editades a les comarques, i per tant cal determinar que es mantenia un notable flux de reciprocitat.

Els canvis socials i la comunicació

La dècada dels 20 va commoure tots els esquemes preestablerts de la cultura, l'economia i la política del món occidental. S'obria una nova concepció de la vida, caracteritzada per l'afany de modernitat i la necessitat de superar el record de la guerra. Els costums experimentaven una transformació radical.

Nous protagonistes materials ascendien a l'escena social i ensorraren decadents formes de vida; havia arribat l'hora de l'automòbil, l'aviació, el

CRONOLOGIA

1900 Predomini absolut de la premsa d'opinió. La família Macià de Vilafant inicia l'edició a Figueres de <i>La Veu del Ampurdà</i>, publicació afí al regionalisme catòlic. 1902 La publicació de <i>Vida</i> i <i>Enderroch</i> representa la plena incorporació de Girona al modernisme literari i periodístic. 1911 Els republicans de Figueres creen <i>Empordà Federal</i>, òrgan de la Unió Federal Nacionalista Republicana. Prudenci Bertrana és empresonat per un article publicat al periòdic gironí <i>Ciudadanía</i>, que dirigia ell mateix. 1914 Es funda l'Associació de Periodistes de Girona. 1922 L'empordanès Josep Pla inicia un intens periple com a corresponsal de premsa a l'estranger. 1923 Cop d'Estat del general Primo de Rivera. La premsa és posada sota un estricte control amb la imposició de la censura prèvia. 1931 La proclamació de la República representa un nou marc molt més favorable per a la llibertat d'expressió. 1933 Inauguració oficial de Ràdio Girona. 1936-1939 Amb la Guerra Civil la funció de la premsa es modifica substancialment, i adquireix una dimensió propagandística i de suport a la causa de guanyar la guerra. 1939 Victòria de les tropes franquistes. S'enceta l'etapa més fosca de la premsa catalana. És afusellat l'escriptor i periodista Carles Rahola, i són confiscades moltes impremtes, com la d'<i>El Autonomista</i>. Apareix la primera publicació franquista de les comarques gironines, <i>¡Arriba España!</i>, a Olot. 1940 Mor en el seu exili de Perpinyà Dàrius Rahola. 1943 Surt a la ciutat de Girona <i>Los Sitios</i>, diari de la Falange i poc després del Movimiento, únic mitjà de comunicació escrit de periodicitat diària publicat a les comarques gironines al llarg de gairebé 40 anys. 1949 Amb l'aparició a Sant Feliu de Guíxols d'<i>Àncora</i>, i a Blanes de <i>Recull</i>, s'endeguen els primers projectes	periodístics mínimament estructurats al marge del règim. 1954 Comença a editar-se a Figueres <i>Canigó</i>, revista que esdevé un dels exemples més lloables de premsa catalana editada en el període dictatorial. 1965 Es publica el primer número del setmanari <i>Presència</i>, portaveu de la societat gironina oposada al règim. 1966 Promulgació d'una nova llei de premsa -que substitueix la de 1938-, caracteritzada per una ambigua voluntat oberturista, sota el patrocini del ministre Manuel Fraga. 1978 S'aprova la Constitució Espanyola, per la qual es garanteix la llibertat d'expressió i difusió d'opinions i idees, tant verbalment com per escrit o per qualsevol altre mitjà de reproducció. Amb la instauració de la democràcia la família Rahola endega un seguit d'accions per intentar recuperar la impremta d'<i>El Autonomista</i>, confiscada pels franquistes i posada al servei del diari oficial <i>Los Sitios</i>. Malgrat la persistència de la demanda els resultats esdevenen infructuosos, impossibilitant així poder tancar una pàgina negra de la història del país. 1979 Neix a Girona el <i>Punt Diari</i>, amb una clara vocació comarcal, que progressivament ha anat dilatant el seu abast geogràfic. 1981 A les comarques gironines hi ha 31 revistes municipals, sorgides al llarg dels primers anys de la transició democràtica. 1982 El <i>Punt Diari</i> incorpora com a suplement dominical la revista <i>Presència</i>. 1985 Progressiva consolidació de les televisions locals. 1994 El <i>Punt</i> inicia un procés d'expansió més enllà de l'àmbit de les comarques gironines. 1995 <i>Empordà</i>, de Figueres, «penja» l'edició del periòdic a Internet. 1999 Es constitueix a Girona l'agència central d'una nova agència de notícies: Intracatalònia - Agència Catalana de Notícies, sustentada en la utilització de les noves tecnologies.

Els estudis de Ràdio Girona, EAJ 38, els anys 30.

cinema, el jazz, la ràdio, el telèfon, l'esport... Les ciutats i els pobles canviaven de fesomia, amb la utilització —cada vegada més generalitzada— de l'electricitat, que donava un lluminós aspecte a carrers i places. A la ciutat de Girona, l'octubre de 1921 fou autoritzat el primer servei de taxi. Girona, Figueres i Sant Feliu de Guíxols van esdevenir poblacions molt avançades pel que fa a l'aplicació de noves energies: als anys vint, totes tres capitals disposaven de fàbrica de gas.

El món del cinema era capaç de crear esdeveniments que interessaven totes les classes socials. El preu de les entrades era relativament assequible a les butxaques dels ciutadans, i la premsa ajudava a la popularització d'aquest fenomen publicant amb freqüència la programació i els horaris dels cinemes.

De la mateixa manera que passava —com veurem— amb la premsa, al voltant de la indústria cinematogràfica es desenvolupà la publicitat. O sigui que ens trobem davant dos fenomen característics de la modernitat: el cinema i la publicitat.

Però quina funció complia la premsa en aquesta societat emergent?

Entre el segon i el quart decenni d'aquest segle van configurar-se la societat, la cultura i la comunicació de masses a Catalunya. De 1913 a 1920, Girona era la ciutat de l'Estat amb una proporció més elevada de periòdics en relació amb el nombre d'habitants (1.136 habitants per periòdic el 1913, i 933 l'any 1920, que contrasten, per exemple, amb els 2.576 de la ciutat de Tarragona, el 1920), per bé que no disposava de cap projecte de premsa amb una sòlida base empresarial, la qual cosa provocava un remarcable dèficit de premsa d'informació general, és a dir, de notícies no lligats obertament a corrents ideològics. El periòdic d'empresa era un senyal inequívoc de modernització, i anava lligat a d'altres avenços del camp de la comunicació, o bé subsidiaris d'aquest, com ara el telèfon, la ràdio, el ferrocarril, o el mateix auge en la construcció de carreteres. Les notícies corrien més de pressa i els anhels informatius esdevien cada vegada més una exigència social a la qual calia donar resposta. Insistim en el fet que la premsa gironina mostrava evidents mancances per satisfer l'esmentada demanda —no

és d'estranyar l'enorme incidència dels diaris barcelonins en els lectors gironins—, malgrat que des d'un punt de vista estrictament formal els periòdics de Girona més consolidats, com *El Autonomista* o el *Diario de Gerona*, procuraven sintonitzar amb mètodes periodístics que evidenciaven clarament els signes de modernitat; per exemple, amb el tractament temàtic, a voltes de manera prioritària, d'algunes informacions que denotaven voluntat de «popularització» o «massificació»: futbol, curses de braus, teatre, cinema, «ecos de sociedad», o bé seccions —com en el cas d'*El Autonomista*— que versaven sobre l'estètica femenina i, fins i tot, l'organització des del mateix diari de concursos de bellesa. Malgrat això, els periòdics més avançats de Girona encara restaven allunyats de les fórmules de compaginació que s'imposaven en els diaris de les grans capitals, és a dir les que oferien, per exemple, grans titulars sintètics amb els elements principals de la notícia. Aquestes característiques havien sorgit de la pràctica periodística generada al voltant de la Primera Guerra Mundial. Els rotatius gironins tampoc no tenien gaire clara la jerarquització de les notícies, de manera que les principals informacions d'actualitat quedaven relegades a les pàgines interiors i només molt excepcionalment ocupaven la primera pàgina.

Malgrat tot, és perfectament constatable l'evolució de la premsa gironina, bo i reconeixent-ne totes les limitacions. En els anys vint es van refermar dues característiques que fins aleshores havien ocupat plans més secundaris: la publicitat i les il·lustracions. Començà a ser habitual trobar-se la primera pàgina del periòdic destinada exclusivament als anuncis: remeis contra la tos, la verola, febres i tota mena de malalties —a partir d'aquesta publicitat hom pot deduir quines malalties afectaven amb més persistència la població—. Hi havia

anuncis que revelaven inequívocament els progressos de la nova societat: models de cotxes —automòbils «Buick», «Ford, el automòvil universal»—, garatges, l'empresa Philips —«Para los días cortos compre Ud. lámparas Philips»—... La proliferació d'aquest tipus d'anuncis reflectia les noves necessitats dels ciutadans, i evidenciava l'assimilació per part dels periòdics d'una fórmula de finançament propera al periodisme d'empresa. Una altra font d'ingressos era la publicació d'esqueles mortuòries, a vegades de gran format i també a la primera pàgina.

Les il·lustracions prenen protagonisme —la majoria de les publicacions de l'època n'inserien, encara que predominava el dibuix o l'acudit— i la fotografia començava a disposar de la categoria de valor documental, encara que moltes de les publicades tenien una funció de simple suport estètic al text.

El món bullia i, com hem dit, es començaven a reduir les distàncies geogràfiques. Amb relativa assiduitat, les notícies d'Europa i de més enllà de l'Atlàntic ja podien tenir espai a les pàgines dels diaris gironins, sobretot si ho comparem amb períodes an-

teriors. Tanmateix, les informacions internacionals encara continuaven essent molt minoritàries, i l'accés de la premsa gironina a les agències de notícies estava reservat a casos molt puntuals. Així, doncs, l'esquema de notícies dels diaris de Girona —a banda dels articles d'opinió— es basava en el tractament prioritari de les seccions local i comarcal.

La lenta modernització de la premsa gironina

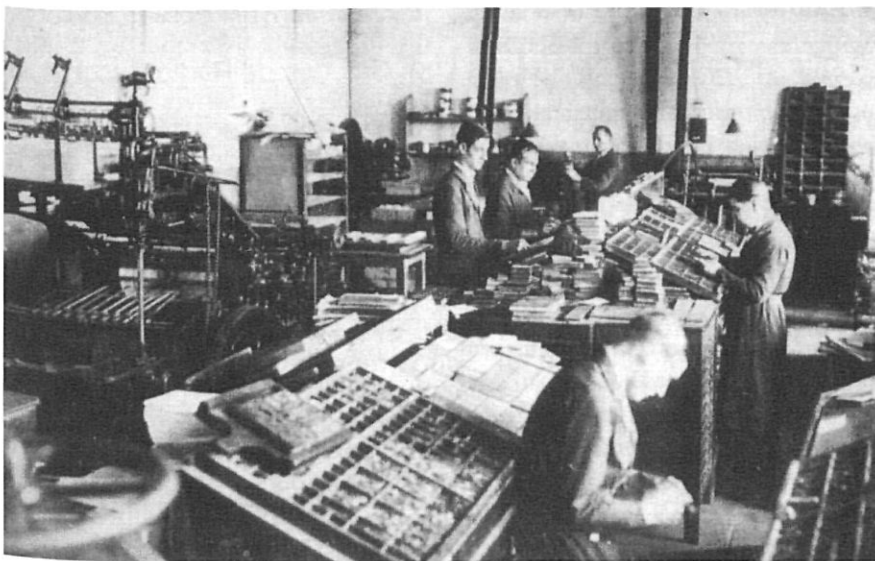
Girona presentava un model de premsa que podem considerar heterogeni, immers en una etapa transitòria. Abans de la dictadura primoriverista el predomini del periodisme d'opinió era absolut. Gairebé totes les tendències polítiques tenien —o havien tingut— el seu exponent als diaris. Amb el cop d'Estat del general Primo de Rivera, les funcions de la premsa van quedar mediatitzades, tot i que en el període que abasta des de la Dictadura fins a la II República els periòdics gironins van viure un lent procés embrionari vers la modernització, que no va tenir continuïtat després de la Guerra Civil. Durant la República, alguns diaris de capitals

mitjans i grans de l'Estat consolidaven el model de premsa de masses.

A desgrat de les restriccions, el periodisme d'opinió persistí al llarg de la dictadura primoriverista. El gran rotatiu vinculat a interessos mercantilistes, implantat a Barcelona, encara no s'havia desenvolupat a Girona, per bé que sí que s'havia perfilat, ja que podem considerar els casos d'*El Autonomista* —de la família Raho-la— i el *Diario de Gerona* —de la família Masó— com dos exponents de diaris d'una certa envergadura que tenien una inequívoca voluntat informativa, i fins i tot una estructura susceptible de convertir-los en diaris d'empresa, puix que disposaven d'impremta pròpia on es realitzaven treballs tipogràfics de diferent índole. *El Autonomista* era la major empresa periodística de Girona, amb molt d'avantatge sobre la resta. Amb tot, cal admetre que tant aquest com *Diario de Gerona* presentaven una estructura organitzativa certament excepcional en el món de la premsa gironina de l'època. És molt significatiu el comentari de l'Institut Nacional de Estadística amb relació a les respostes d'uns qüestionaris sobre les característiques particulars dels periòdics gironins l'any 1925, atès que palesa la poca consistència empresarial de la premsa local: «Como puede observarse, en la mayor parte de los cuestionarios no se consigna el dato referente a la máquina de impresión por tratarse de periódicos de escasa importancia y no contar con material de imprenta propio».

A les comarques gironines, el 1927 s'editaven 50 periòdics, set més que el 1920. Pel que fa a l'origen geogràfic de les publicacions d'aquest període, constatem un clar predomini de la comarca del Gironès, motivat sens dubte per l'enorme influència que exercia la ciutat de Girona com a capitalitat provincial. Un 32% de les publicacions editades durant la Dictadura arreu de les comarques gironines corresponen a Girona ciutat. Això no

La impremta del diari "L'Autonomista", els anys 30.

La capçalera del "Diario de Girona", de 1911, dissenyada per Rafael Masó.

obstant, convé retenir una dada: dels 37 periòdics editats a Girona, un 35% eren butlletins o òrgans portaveus d'entitats i associacions professionals o culturals; si hi sumem els fulls parroquials i les revistes de contingut i abast molt modestos, l'hipotètic optimisme respecte al panorama general es veu relativitzat.

Força més significatius són els valors que ofería el Baix Empordà. Aquesta comarca presentava un complet ventall ideològic i temàtic dins l'àmbit de la premsa, i una munió de capçaleres distribuïdes amb generositat per diverses poblacions empordaneses. El nucli de premsa més important es trobava a Sant Feliu de Guíxols. La majoria de les seves publicacions, igual que a la resta de la comarca —excepte a la Bisbal—, havien nascut amb anterioritat al cop d'Estat militar.

Figueres i Olot representaven les dues ciutats, després de Girona, amb més capacitat de producció periodística, òbviament en consonància amb el seu volum demogràfic. En canvi, cal apuntar la migradesa de capçaleres a les comarques de muntanya —Garrotxa i Cerdanya—, tret de la vila de Ripoll.

L'escassetat de premsa a la comarca de la Selva pot trobar explicació en la inexistència de publicacions en un poble de l'entitat de Lloret de Mar, i també en el fet que a la capital del partit judicial —Santa Coloma de Farners— únicament aparegué un periòdic al llarg de la Dictadura, amb l'agreujant que es tractava d'un portaveu de la política oficialista.

Entre les publicacions gironines editades en els anys vint predominaven les de periodicitat setmanal, i en segon lloc les mensuals. Els tiratges eren molt modestos, prova inequívoca de l'escassa implantació d'un model de premsa més modern. Els 700 exemplars d'*El Autonomista* palesen que el plantejament d'editar el diari com a negoci tot just es trobava en fase embrionària. En canvi, l'òrgan dels anarcosindicalistes *Acción Social Obrera*, amb 2.000 exemplars l'any 1927 —només 200 menys que el 1920—, convida a una reflexió que permet confirmar que el periòdic era distribuït des de Sant Feliu de Guíxols fins i tot als obrers i simpatitzants de fora la comarca, i que, malgrat el seu caràcter «ideològic» —d'opinió—, la Dictadura no va arribar a estroncar la seva funció, tot i que la condicionà.

La ràdio, un nou mitjà de comunicació

A començament dels anys 20, als Estats Units i en els països més desenvolupats d'Europa ja s'havien iniciat les emissions regulars de ràdio. Pels mateixos anys, a l'Estat espanyol, si bé el procés fou molt més lent, també s'introduïa aquest nou mitjà de comunicació. Al principi, la funció de la ràdio era sobretot d'entreteniment i de divulgació cultural, però amb la proclamació de la República es va convertir en un instrument fonamental d'informació, que estava present en els esdeveniments més importants de la vida política, social i cultural del país. La ràdio va començar a ser emprada com el mitjà més important de comunicació entre el Govern i els ciutadans.

El dia 10 de desembre de 1933, després d'un llarg període de proves, s'inaugurà oficialment als locals de l'Ateneu de Girona la popular EAJ-38, Ràdio Girona. Es posava així en marxa la primera emissora de la xarxa de Ràdio Associació de Catalunya.

Ràdio Girona s'incorporà plenament al camp de la informació des del primer dia. Ara bé, la programació era diversificada: començava a la una del migdia amb un espai dedicat a la dona i als infants, seguidament es transmetien les notícies i es posava música fins a tancar, a les tres; l'emissió de tarda s'iniciava a les set, amb els senyals horaris i música, continuava amb el servei meteorològic, i al voltant de les nou del vespre s'emetien reportatges i notícies des de Ràdio Associació de Catalunya. A la mitjanit s'acabava la programació.

Amb l'esclat de la Guerra Civil, la ràdio es va convertir en vehicle fonamental d'informació i propaganda dels dos bàndols enfrontats, bàsicament perquè es tractava de l'únic sistema per poder anar d'una zona a l'altra, travessant fronts i trinxeres; no estava supeditat a la distribució, com

el cas de la premsa, ni depenia d'un suport que escassejava, com el paper, que feu limitar el nombre de pàgines dels periòdics. Malgrat que la programació radiofònica es veié profundament alterada per la guerra, la música continuava en les emissions quotidianes, la qual cosa va convertir la ràdio en un mitjà d'evasió important, com podia ésser el cinema. Amb tot, les emissores d'ambdós bàndols dedicaven espais a les «crides de socors», o sigui als missatges que sol·licitaven informació sobre familiars amb qui s'havia perdut contacte com a conseqüència de la guerra.

Quan les tropes sortiren al carrer el 18 de juliol de 1936, un dels seus primers objectius fou ocupar Ràdio Girona, per tal que els comandaments poguessin emetre per les ones la seva proclama. La funció propagandística de la ràdio esdevingué intensa, i compartida amb la mateixa premsa; així, es van produir situacions de veritable maridatge entre els dos mitjans de comunicació: mentre els periòdics informaven puntualment de la pro-

gramació radiofònica, Ràdio Girona incloïa, l'any 1937, en la seva programació l'espai «Lectura dels editorials o notes diàries» dels diaris gironins *L'Autonomista* i *Front*.

El control de la comunicació en el règim franquista

La dictadura franquista va percebre de bell antuvi les possibilitats que podia oferir la premsa —i també la ràdio— com a instrument polític i ideològic. Va procurar utilitzar-la per inculcar a la població els continguts i valors més convenients per al manteniment del règim, adequant en cada moment el procés informatiu a les necessitats bàsiques de la seva pervivència.

Les publicacions franquistes no retardaren gens llur aparició a les terres gironines tan bon punt acabà la guerra. D'una manera convenientment mesurada es crearen periòdics als llocs amb major àrea d'influència geogràfica, és a dir, Olot, Girona i Figueres, per aquest ordre d'aparició.

A la ciutat d'Olot l'entrada de les tropes franquistes i la creació de premsa (*¡¡Arriba España!! Semanario de Falange Española Tradicionalista y de las Jons*) foren dos esdeveniments que arribaren gairebé plegats, amb només cinc dies de diferència. Aquesta sincronització fa pensar que a Olot més que a qualsevol altre indret —si és possible— hom pugui parlar de premsa genuïnament d'ocupació.

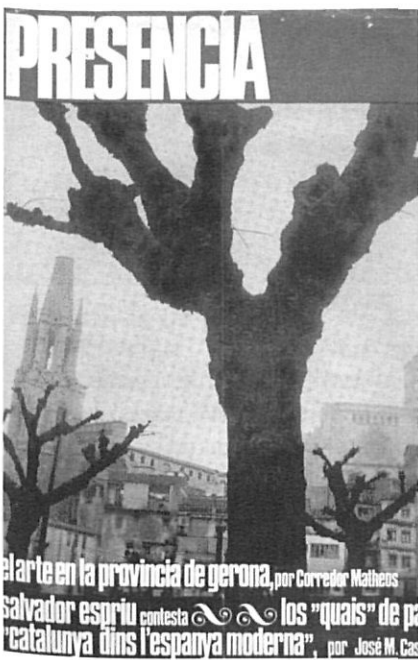
A Girona el primer periòdic tardà dos mesos més a sortir. El dia 17 d'abril de 1939 aparegué *El Pirineo*. Feia més de 60 dies que la ciutat romania sense cap publicació periòdica. El primer governador civil de la Girona franquista, el santanderí Antonio F. Correa Véglison, es veié en la necessitat de crear un periòdic en una ciutat que gairebé s'havia quedat sense periodistes.

El tercer cas, que s'inscriu de ple en l'estratègia del règim franquista

El número 1 del diari "Los Sitios", de 1943.

El número 1 del setmanari "Presència", de 1965.

pel control de les terres gironines mitjançant la premsa, és *Ampurdán*, de Figueres, que tenia com a radi d'influència tot l'Empordà. Va sortir al carrer el 29 de setembre de 1942, amb el subtítol de *Semanario Comarcal de FET y de las JONS*.

Posteriorment, l'any 1943, va néixer a la ciutat de Girona el periòdic més emblemàtic del franquisme: *Los Sitios*, que substituïa *El Pirineo* però amb unes característiques estructurals ben diferenciades, atès que el règim volia encetar una nova experiència periodística molt més ambiciosa, amb una infraestructura que progressivament es va anar equiparant a la d'un bon diari de províncies.

Los Sitios era el periòdic de FET y de las JONS, i més tard es convertí en el del Movimiento. Així doncs, les característiques essencials del contingut de la publicació es fonamentaven en articles apologetics del règim i notícies molt mediatitzades, per bé que amb el pas dels anys l'aspecte informatiu va anar adquirint una major preponderància. A pesar de tot, empès per l'evolució mateixa dels mitjans de comunicació i pel fet

PERSONATGES

Hem seleccionat únicament quatre personatges, però que defineixen el que ha estat la comunicació del segle XX. Són professionals representatius –com tants d'altres– d'etapes i gèneres significatius del periodisme a Girona del segon mil·lenni: la premsa d'opinió, la premsa moderna, la premsa cultural, la ràdio i el temps del franquisme.

Joaquim Ruiz i Blanch

Nascut a la població alacantina de Crevillent, representa el model de periodista de tradició vuitcentista, en el sentit d'utilitzar la seva professió com un instrument de transmissió ideològica. Dirigi des de la seva fundació l'any 1871, per bé que amb intermitències, el periòdic liberal *La Lucha*, publicat a la ciutat de Girona fins el 1919. La incursió de Joaquim Ruiz i Blanch en el món de la premsa s'havia originat, com en tants altres casos de periodistes gironins, a través de la política. Ara bé, les seves aptituds com a periodista eren inqüestionables. La seva ploma era fàcil i fluïda, de redacció correcta, sense pomposes pretensions estilístiques, de precisió i inequívoca exposició, de frases amenes i conceptes clars.

Carles Rahola i Llorens

Carles Rahola (1881-1939) és el màxim exponent de l'intel·lectual vinculat activament al món de la premsa que sovint transforma els seus articles periodístics en llibres redactats posteriorment de forma més extensa, en aquest cas essencialment de temàtica històrica. El periodisme d'opinió de Rahola està en la línia de les grans tradicions articulístiques europees, molt properes a les formes de l'assaig i impregnades d'actualitat. Exercí la seva tasca de periodista a *El Autonomista*, periòdic fundat l'any 1898 pel seu germà Darius. Per uns articles publicats en aquest diari fou afusellat, l'any 1939, pel règim franquista. Exercí una notable influència sobre la nova generació de joves periodistes. Josep Pla admirava de Rahola el seu estil «fluid, aparentment fàcil, clar». Resta pendent l'estudi complet sobre la periodística de Carles Rahola.

Gaziel

Agustí Calvet i Pascual, Gaziel, va néixer a Sant Feliu de Guíxols l'any 1887. És un dels més destacats professionals, juntament amb un altre periodista gironí il·lustre –Josep Pla–, de l'anomenada «generació d'entreguerres», constituïda per periodistes d'edats diverses però amb uns determinats trets comuns: una generació de grans corresponents i viatgers, cosmopolita i modernitzadora. Si bé exercí la seva professió fora de Girona –en els barcelonins *La Veu de Catalunya* i, sobretot, *La Vanguardia*–, es tracta d'un periodista determinant en la història del mitjà, que pontificà el periodisme d'informació i maldà per tal de reforçar la figura del corresponent per sobre de la de l'articulista, per bé que la seva contribució al periodisme d'orientació també és d'una influència molt notable.

Miquel Gil i Bonancia

Miquel Gil (1915-1995) és un personatge molt característic dins l'àmbit de la comunicació gironina, ja que deté bona part de les propietats que definiren el periodista que s'hagué d'adaptar a les condicions imposades pel règim franquista. De bell antuvi apuntem que Gil fou un periodista que s'inicià professionalment en un jove mitjà de comunicació: la ràdio. Entre 1939 i 1951 va escriure guions i cròniques ciutadanes, d'esport i d'art per a Ràdio Girona. L'any 1951 passà a exercir al diari del Movimiento *Los Sitios*. De l'any 1955 al 1985 fou el redactor en cap de la *Revista de Girona*. Miquel Gil, com tants altres periodistes de l'època, va aprendre el seu ofici enmig de totes les restriccions aplicades pel franquisme als mitjans de comunicació.

de ser l'únic diari provincial, *Los Sitios* introduí gradualment significatius elements de modernització en la distribució i la compaginació: de bon matí ja es repartia a la ciutat de Girona, fet insòlit, ja que fins aleshores els periòdics solien ser de tarda. Els mitjans de transport possibilitaven la distribució amb certa rapidesa a les comarques, on a molt

trigar el diari arribava al migdia, tret de la Cerdanya. L'abast comarcal fou un altre punt important i diferenciador del nou diari. A partir de llavors començà a perfilar-se la figura del corresponent. Fins i tot grans ciutats com Figueres i Olot tenien *Los Sitios* com a primer periòdic, per davant de llurs publicacions autòctones, ja que la periodicitat d'aquestes no era

diària. D'altra banda, la publicitat esdevingué un factor important en el procés comercial del diari, i les seves pàgines l'acolliren cada vegada amb més extensió.

Amb la mort del dictador, *Los Sitios* va patir els lògics efectes del procés de desmantellament del Movimiento. Cal dir, però, que en la darrera època del franquisme el diari

Roda de premsa a l'ajuntament de Girona, l'any 1972.

tenia un tiratge aproximat de 10.000 exemplars. Amb la reinstauració democràtica, introduí gradualment el bilingüisme. La nova legislació va permetre, a partir de l'inici de la dècada dels 80, que els mitjans de comunicació impresos de titularitat pública fossin transferits al sector privat. L'any 1984 *Los Sitios* abandonà l'adscripció als Medios de Comunicación Social del Estado i va passar a ser propietat privada. A partir d'aquell any, dos noms van compartir la capçalera del diari: *Los Sitios* i *Diari de Girona*, i des de 1988 la presideix només *Diari de Girona*. En la darrera etapa la publicació ha catalanitzat la totalitat del seu contingut.

Nous aires de llibertat

El 18 de març de 1966 s'aprovà una llei de premsa sota els auspicis del ministre d'informació Manuel Fraga Iribarne —raó per la qual la llei és coneguda popularment com la Llei Fraga—. Des que Fraga fou nomenat ministre fins a la data d'aprovació de la llei havien transcorregut quatre anys, en els quals s'experimentaren

els primers símptomes seriosos i efectius de canvi: afebliment de les consignes, disminució de les indicacions sobre números extraordinaris dedicats a l'exaltació de determinades dades «transcendentals» de la història nacional, minva en el lliurament de guions estereotipats per confeccionar editorials...; però en definitiva, a la premsa li mancava a la pràctica una norma clara on s'expressés diàfanament què era lícit i permisible i què no ho era, ja que en realitat continuava vigent la llei de 1938, aprovada pels franquistes en plena guerra.

La Llei de Premsa i Impremta va suplir aquesta deficiència legal només a mitges, ja que —de la manera més intencionada possible— estava plena d'ambigüitats que permetien interpretar-ne el text des d'una gran disparitat de criteris. El Govern es reservava els suficients mecanismes de repressió per tal d'assegurar el més estricte control de les publicacions, sense haver de córrer el perill de possibles transgressions que anessin més enllà dels límits previstos. Una de les publicacions que patí

amb més contundència aquestes ambigüitats fou *Presència* —apareguda l'any 1965—, per bé que no fou l'única, atès que altres revistes que irradiaven aire fresc al context comunicatiu gironí —com *Recull*, de Blanes, *Canigó*, de Figueres, o *Olot-Misión*, d'Olot— també foren víctimes de l'aplicació de la llei.

El dia 20 de novembre de 1975 va morir el general Franco, i s'obria així una nova pàgina de la història de l'Estat espanyol. La premsa assumí, en gran mesura, la funció de parlament de paper, la qual cosa, juntament amb el progressiu avenç legislatiu —eleccions legislatives constituents i retorn del president Tarradellas el 1977, aprovació de la Constitució el 1978, eleccions generals i municipals el 1979— féu que el marc i les possibilitats d'expressió de la premsa variessin substancialment.

En aquest context, el 24 de febrer de 1979 va aparèixer a Girona el *Punt Diari*, inicialment amb una feble base empresarial i sota els condicionaments polítics propis de la transició democràtica. Al cap de poc temps se'n va fer càrrec l'empresa editora Edicions Periòdiques de les Comarques SA, i de manera progressiva el diari va millorar la seva infraestructura i es va confirmar com un mitjà d'informació independent al servei de la col·lectivitat.

El Punt és un diari amb vocació comarcal que gradualment ha anat dilatant el seu radi geogràfic. Així, si el plantejament inicial preveia únicament cobrir les comarques gironines, posteriorment s'ha estès fins a arribar a d'altres comarques catalanes. La consolidació del diari es reflecteix en el seu tiratge, que passà dels 3.400 exemplars l'any 1980 als més de 12.000 l'any 1989. Des de l'any 1982 té com a suplement dominical l'emblemàtica revista gironina *Presència*. A partir de l'any 1990 la capçalera de *Punt Diari* s'ha convertit en *El Punt*.

TEXTOS

Concepte del petit diari

Joaquim Camps i Arboix, un periodista dedicat a la política o viceversa, reflexionà al voltant de la premsa local en un article editorial, sota el títol de «Concepte del petit diari», publicat al *Diario de Gerona* del 14 de juliol de 1928:

La premsa, esdevinguda avui una necessitat imperiosa del viure col·lectiu modern, ha de marxar al compàs de les exigències actualíssimes i ha de respondre a la variadíssima gamma de matitzacions i tarannars dels homes i les col·lectivitats [...] hi ha al costat del gran rotatiu, el petit diari. Aquell extén les seves aspiracions per ampli radi i porta la palpitació que li es pròpia a llocs allunyats. Al seu costat es dresa el petit diari, el del radi circumscrit, el d'abast comarcal o ciutadà, el que cerca en el localisme la raó de la seva existència.

Comencem per dir que el petit diari és un element indispensable de tot nucli ben organitzat.

Sense ell hi hauria un buit sensible; sense ell l'aportació de les seves activitats disperses, i sovint isolades, restaria en la més plena infecunditat; es perderien així valuoses energies i capacitats ben remarcables i profitoses. Les ciutats i els pobles i fins les comarques, no tindrien un orgue que recullís totes les inquietuds que de vegades els hi porten vibracions, neguits, esperances i redreaments, i del seu si, no sortiria cap veu que amb prou intensitat, s'ocupés de molts i molts problemes que afecten vitalment la llur existència. La premsa d'ample radi té una missió més generalitzada, menys detallista, més orientadora dels grans camins a seguir.

Prensa comarcal versus premsa nacional

Enric Bosch i Viola, en un article publicat el 13 de setembre de 1924 a *L'Avi Muné*, de Sant Feliu de Guíxols –que ell dirigia–, trencava amb la concepció tradicional que situava la premsa comarcal en un context aliè a Barcelona: «Res de premsa comarcal, per a diferenciar-la, despectivament, de la premsa barcelonina. Ja s'ha demostrat que tota la premsa de Catalunya és "premsa comarcal". Perquè no desfer l'equivoc d'una vegada i parlar únicament de "premsa catalana"?».

Josep Pla considerava que les comarques tenien una existència natural, però que «a través dels nostres diaris ningú ho diria», i apuntava com a possible causa del problema el fet de deixar les corresponsalies de diari a mans de poetes locals. Bosch i Viola reaccionà amb ímpetu, per bé que coincidí amb la tesi de Pla –«la informació comarcal que publiquen els diaris de Barcelona és francament detestable»–, i va denunciar la poca preocupació infraestructural dels diaris de Barcelona en relació amb la informació comarcal, circumstància constatable en els irrisoris sous dels corresponsals.

D'altra banda, aprofità les discrepàncies per «destapar» les lleugereses de Pla: «El no conèixer la mesura l'ha portat a fer de professional de la rebentada, a parlar irreverentment de tot lo diví i de tot lo humà».

La intensa activitat periodística d'Enric Bosch i Viola, que a més de dirigir *L'Avi Muné* col·laborava en diverses publicacions comarcals (*Revista d'Olot*, etc.), el situava en una posició privilegiada per definir l'essència i la funció de la premsa:

La tasca a fer en les comarques és enaltir cada dia més la premsa llur. Cada publicació ha d'esdevenir un fogar de cultura, un ressò vivent de tots els anhels pairals, un guiatge dels llurs interessos. I, deixant a part opinions alienes, tractar de tots els assumptes –amb competència, naturalment–, tinguent el radi que tinguin, siguin de casa o de fora. En aquest punt no hi ha línies divisòries: les coses locals, nacionals i estrangeres són de patrimoni comú per tractar-les tothom que tinga una veu i no patrimoni d'uns quants. [...] Editar una fulla catalana ha de respondre a un imperatiu categòric. No té raó d'ésser –avui per avui– el setmanari, revista, etc. que no respongui a una situació d'idealitat. El periòdic nounat ha de respondre a una realitat i a una concreció. S'ha d'acabar la fulla d'un grup d'amics, que surt per sortir. Ha de bandejar-se el periòdic analfabet, mal escrit, mal corregit, i que no respon a res. D'aquesta premsa en sobra, a fora i aquí. Els periòdics han de viure dels seus ingressos confesables: la subscripció i l'anunci.

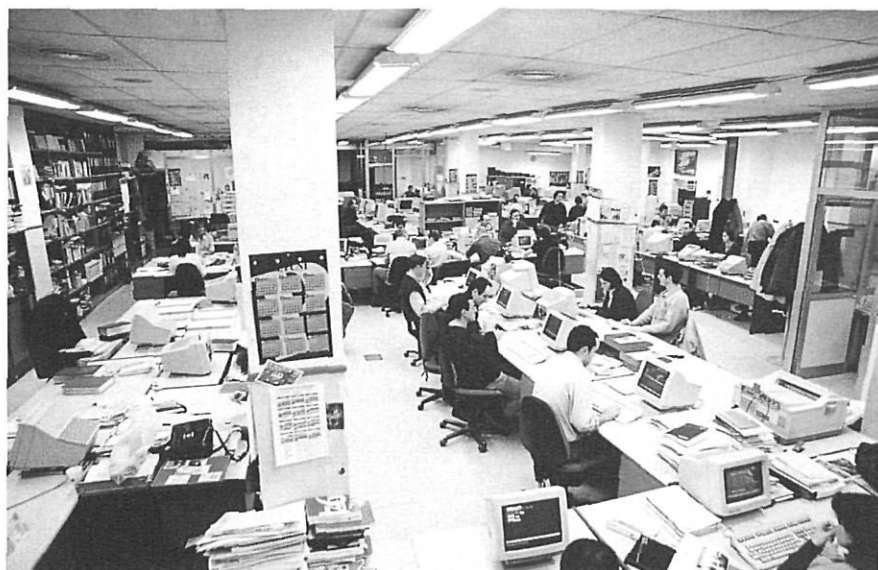
Subterfugis per comunicar

La coacció a la llibertat d'expressió exercida pel franquisme va motivar, sovint, la transfiguració dels arguments periodístics o l'ús, per part dels professionals, d'un llenguatge equivoc i ple de subterfugis. A la primavera de l'any 1975 –pocs mesos abans de la mort del dictador–, la revista *Olot-Misión* insinuava amb força claredat aquesta situació:

L'experiència d'aquestes dècades tan trasbalsades i d'expressió continguda o mediatitzada per les seves circumstàncies, ha permès l'aprenentatge d'escriptor i la necessitat d'arrapar-se als estímuls més inversemblants per a superar tota mena de decepcions.

Nosaltres, que no fórem estigmatitzats per la problemàtica bèl·lica o política –per joves, no teníem antecedents–, preteníem mantenir-nos fidels al país.

Un dia o altre caldrà explicar la petita odissea periodística amb tota la seva servitud i anecdotari pintoresc. Com, per exemple, demanar més «democràcia» per a les flors –en un comentari sobre jardineria–, protestar perquè l'espectacle dels «toros» es considerava «Fiesta Nacional» i intrascendències semblants, era causa suficient per a reprendre'ns l'autoritat i acusar-nos de contactes subversius.

La redacció d'"El Punt" al carrer de Figuerola de Girona, l'any 1999.

A banda d'*El Punt* i el *Diari de Girona*, a les comarques gironines es va experimentar una revitalització de la premsa comarcal. Els primers anys de la transició es produí una nova remodelació de la premsa empordanesa: el 1977 va aparèixer el setmanari *Nou País*, que el 1979 prengué el nom d'*Hora Nova*; un any abans, el 1978, *Ampurdán* va ser privatitzat i es va convertir en *L'Empordà*. L'any 1987 s'endegà novament a Figueres el projecte d'edició d'una emblemàtica capçalera, *Empordà Federal*.

A Olot, quatre anys després de la mort del dictador, va desaparèixer el setmanari que més bé havia definit la premsa popular de la darrera etapa del règim: *Olot-Misión*. També va deixar de publicar-se *La Garrotxa*, successor d'*Arriba España*, alhora que sorgien noves i interessants experiències periodístiques, com *L'Olotí*, amb la voluntat d'aglutinar els sectors progressistes, i *La Comarca*, representant de corrents nacionalistes i amb una estructura professional, fins aleshores inèdita a la comarca.

En d'altres comarques de Girona la revitalització de les publicacions locals també fou notable. Convé recor-

dar, a tall d'exemple, que es mantien capçaleres tan tradicionals com *Recull* a Blanes, o *Ressò* a Santa Coloma de Farners. Al costat de tot això, i com a complement de la premsa comarcal i local, cal remarcar el fenomen de l'expansió dels butlletins municipals, editats per molts dels nous ajuntaments democràtics.

Els nous fenòmens comunicatius: de les televisions locals a Internet

La creació d'una xarxa de comunicació local a Catalunya ha representat un fenomen històric molt característic d'aquest país. Primer fou la premsa escrita —coneguda com a premsa comarcal— i posteriorment, en plena transició democràtica, les ràdios lliures (1978), gràcies al decret que donà llibertat a les emissores per elaborar els seus informatius; les ràdios municipals, que es començaren a crear a partir de l'any 1979, impulsades pels ajuntaments democràtics, i, finalment, les televisions locals, que naixeren a l'inici de la dècada dels vuitanta, seguint, en certa mesura, el model comunicatiu establert per la premsa i la ràdio locals, que van oferir una realitat més propera —temàticament— al ciutadà i vehiculada en llengua catalana. De la mateixa manera que els altres mitjans de comunicació local, la televisió va fer la seva aparició cercant les esclatxes informatives deixades per

Taula rodona als estudis de TV de Girona, l'any 1999.

BIBLIOGRAFIA

- BENET, Josep: *Carles Rahola, afusellat*, Barcelona, Empúries, 1999.
- BONADA, Lluís: *Josep Pla*, Barcelona, Empúries, 1991.
- CASASÚS, Josep Maria: *El pensament periodístic a Catalunya*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes SA, 1987.
- Periodística catalana comparada*, Barcelona, Pòrtic, 1993.
- COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís: *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1987.
- Premsa i societat a la Girona franquista*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya / Diputació de Barcelona, 1989.
- La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*, Barcelona, R. Dalmau Editor, 1995.
- El periodisme*, Girona, Quaderns de la Revista de Girona, 1996.
- DD AA: *Tele/Estel, Arreu, Orifloma, Canigó i Presència*, Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya / Diputació de Barcelona, 1987.
- FIGUERES, Josep M.: *La premsa catalana*, Barcelona, R. Dalmau Editor, 1989.
- FULCARÀ, M. Dolores: *Girona i el modernisme*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 1976.
- GIL BONANCIA, Miquel: *50 anys de Ràdio Girona*, Figueres, C. Vallès, 1990.
- GIVANEL MAS, Joan: *Bibliografia catalana. Premsa*, Barcelona, Institució Patxot, 3 vols., 1931-1937.
- GÓMEZ MOMPART, Josep Lluís: *La gènesi de la premsa de masses a Catalunya (1902-1923)*, Barcelona, Pòrtic, 1992.
- GUILLAMET, Jaume: *La premsa de les comarques gironines*, Barcelona, Editorial Selecta SA, 1977.
- La premsa comarcal. Un model català de periodisme popular*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.
- Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya, 1641-1994*, Barcelona, La Campana, 1994.
- PALOL, Miquel de: *Girona i jo*, Barcelona, Pòrtic, 1972.
- PALOMERA, M. Mercè: *Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1982.
- PUIG, Lluís M. de: *Carles Rahola. Un ciutadà de Catalunya*, Barcelona, Ed. del Cotal, 1979.
- RAHOLA, Carles: *La ciutat de Girona*, Barcelona, Barcino, 1929, 2 vol.
- TIMOTEO ÁLVAREZ, Jesús (i altres): *Historia de los medios de comunicación en España. Periodismo, imagen y publicidad (1900-1990)*, Barcelona, Ariel Comunicación, 1989.
- TORRENT, J. i TASIS, R.: *Història de la premsa catalana*, Barcelona, Ed. Bruguera, 1966, 2 vols.
- VINYAS I COMAS, Joan: *Memòries d'un gironí*, Girona, Imp. Masó, 1932.

Actualment el món de la comunicació viu un període de profunda transformació de la mà de les noves tecnologies, que provoquen canvis en la producció i en la difusió de la informació i, per tant, en l'organització professional. Internet és l'eix central de la revolució tecnològica. En els darrers anys la comunicació està canviant amb més intensitat que en tota la resta de segle. El que fa molt poc era inimaginable, avui dia resulta un exercici gairebé habitual: una publicació que estigui a la Xarxa es pot consultar des de qualsevol racó del món. Però no és únicament això, ja que el mateix periodista pot accedir a un munt d'informació i documentació impensable. Així mateix, a Internet no existeixen les distàncies, no hi ha costos d'impressió i distribució, i malgrat el caràcter planetari del nou mitjà, té una dimensió molt local, ja que afavoreix la proliferació de punts d'emissió.

De moment els grans diaris ja tenen «penjades» les seves edicions a la Xarxa, mentre que a la premsa comarcal les edicions electròniques són molt més escasses, i en la majoria dels casos només hi introdueixen una selecció d'articles i notícies de l'edició en paper. A les comarques gironines el setmanari de Figueres *Empordà* fou un dels primers d'oferir la seva edició a través d'Internet. Des de final de l'any 1995 les notícies sobre l'Alt Empordà arriben, com diu el mateix periòdic, «des de Japó a Amèrica del Sud». A final de l'any 1999 el *Diari de Girona* inaugurarà l'edició digital del periòdic, mentre que *El Punt*, a les portes del 2000, encara no es pot llegir per Internet. Un dels inconvenients més notables de la utilització de la Xarxa és la gran lentitud del servei, però amb l'imminent arribada del cable això deixarà de ser un problema, alhora que hom tindrà accés a una quantitat immensa de cadenes de televisió.

les grans televisions nacionals i transnacionals. La primera a posar-se en funcionament fou la televisió de Cardedeu, l'any 1980, però per qüestions legals el projecte va fracassar. Uns anys més tard es començaren a encetar les primeres experiències a les comarques gironines, amb la creació de TV Pals, TV Figueres, TV Fornells de la Selva, TV La

Garrotxa (Olot), TV de Girona, TV Lloret, Palavisio (Palafugell), TV Palamós, TV Baix Empordà (la Bisbal) i TV Platja d'Aro. El model d'empresa televisiva més habitual és el constituït sota la titularitat d'ajuntaments, patronats o associacions culturals sense ànim de lucre, amb la participació d'ingressos procedents de la publicitat.